

Tisková zpráva

Plýtvání potravinami, nákupní a spotřební chování českých domácností – Potraviny 2021

- ⊗ Více než dvě pětiny (43 %) občanů považují plýtvání potravinami za velký problém, podle dalších přibližně dvou pětín (42 %) plýtvání potravinami správné není, ale jsou tu aktuálnější problémy, které je potřeba řešit a přibližně sedmina (14 %) dotázaných nepovažuje plýtvání potravinami za celospolečenský problém.
- ⊗ Nadpoloviční většina (54 %) občanů deklaruje, že celkové množství potravin vyhozených jejich domácností nepřesahuje 10 %. Necelá čtvrtina (23 %) dotázaných se pak přiklání k variantě, že jejich domácnost vyhodí více než 10 %, ale méně než čtvrtinu potravin. Dvacetina (5 %) dotázaných přiznala vyhazování více než čtvrtiny, ale méně než poloviny potravin a zanedbatelné 1 % vyhodí dokonce polovinu a více potravin. Necelá osmina (13 %) respondentů naopak tvrdí, že jejich domácnost nevyhazuje žádné potraviny.
- ⊗ Nejdůležitějším důvodem pro omezení plýtvání potravinami je dle respondentů finanční úspora jejich domácnosti (74 %), nejméně důležitým pak osobní zkušenost s nedostatkem jídla (30 %).
- ⊗ Nadpoloviční většina (53 %) dotázaných chodí nakupovat několikrát týdně, čtvrtina (25 %) pak 1x týdně. Každý den nakupuje 10 % dotázaných.
- ⊗ Měsíční výdaje za nákup potravin pro celou domácnost se nejčastěji pohybují v rozmezí od 2 do 10 tisíc korun.
- ⊗ Dle české veřejnosti se na celkovém množství vyhozených potravin nejvíce podílí stravovací služby, nejméně produkce. V porovnání s odhady EU jsou výsledky výrazně odlišné.

Zpracovala:
Radka Hanzlová
Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v. v. i.
Tel.: 210 310 587; e-mail: radka.hanzlova@soc.cas.cz

Ve speciálním výzkumu Potraviny 2021 CVVM SOÚ AV ČR zjišťovalo názory a postoje české veřejnosti k problematice plýtvání potravinami. Respondenti hodnotili závažnost problému plýtvání potravinami, odhadovali, kolik potravin jejich domácnost přibližně vyhodí a případně jakému množství vyhozených potravin by se dalo vyhnout, jaké jsou příčiny vyhazování potravin a rovněž uváděli, jaké důvody je vedou k tomu, aby potraviny nevyhazovali. V další části výzkumu jsme se zaměřili na nákupní a spotřební chování respondentů, konkrétně jsme zjišťovali, kde a jak často nakupují, kolik za nákup potravin přibližně utratí a jaké aktivity dělají v souvislosti s nakupováním potravin. V neposlední řadě nás také zajímalo, kdo má podle respondentů největší podíl na celkovém množství vyhozených potravin a naopak kdo podle nich nejvíce usiluje o snižování plýtvání potravinami v ČR.

Kontext problému plýtvání potravinami

Plýtvání potravinami představuje v současné době velký celosvětový problém, který má dopady jak ekologické, ekonomické, tak i sociální. To dokládá i skutečnost, že jedním z Cílů udržitelného rozvoje OSN je do roku 2030 snížit plýtvání potravinami připadajícího na každého člověka v rámci celého potravinového řetězce o polovinu¹. Od roku 2020 se také slaví Mezinárodní den povědomí o plýtvání jídlem, který připadá na 29. září.

Podle studie „Celosvětový úbytek potravin a plýtvání potravinami“ od Organizace pro zemědělství a výživu (FAO) se každoročně vyhodí až jedna třetina všech vyprodukovaných potravin, což je v přepočtu 1,3 miliardy tun². To je zároveň množství, které by dokázalo nasycit až tři miliardy lidí. S vyhozenými potravinami dochází i k velkým finančním ztrátám, které jen v Evropské unii ročně dosahují částky neuvěřitelných 143 miliard eur³.

Velkým problémem v této oblasti je nedostatek přesných dat ohledně množství a skladby vyhozených potravin, neboť dosud neexistuje jasně stanovená metodika, která by byla platná pro všechny státy, aby bylo možné sledovat vývoj a porovnávat výsledky mezi jednotlivými zeměmi. Čísla, která jsou k dispozici, jsou pouze odhady, ze kterých víme, že celosvětový průměr je 74 kg vyhozených potravin na osobu ročně⁴. Co se týká zemí Evropské unie, tak v těch se celkově ročně vyhodí přibližně 129 milionů tun potravin⁵.

Hrubé odhady poskytované Evropskou komisí ukazují, že se u nás v různých stupních potravinového řetězce vyhodí v porovnání s jinými státy EU relativně málo. Podle mírnějšího odhadu se v ČR vyhodí 829 851 tun potravin (tj. 6,4 % z celkové produkce potravin), nepočítáme-li potenciální odpad ze zemědělství. Podle stejného odhadu vychází 254 124 tun vyhozených potravin na domácnosti, to je na každého obyvatele ČR asi 25 kg za rok. K podobnému číslu došli i výzkumníci z Mendelovy Univerzity v Brně, když zkoumali, kolik potravin vyhazují lidé v brněnských domácnostech a výsledkem bylo, že průměrný „Brňan“ vyhodí ročně 37,4 kg jídla, přičemž subjektivní odhad samotných lidí byl pouze 4,2 kg^{6 7}. Nákup potravin samozřejmě není zanedbatelná položka v rozpočtu českých domácností. Podle Českého statistického úřadu byly v roce 2020 výdaje na potraviny (bez restaurací a nápojů) 28 341 Kč ročně na jednoho člena domácnosti, tedy necelých 19 % ze všech spotřebních výdajů⁸.

Potravinový odpad tvoří zhruba 30 % veškerého odpadu domácností.⁹ Je důležité si zároveň uvědomit i samotné vymezení pojmu plýtvání potravinami a toho, co je do vyhození zahrnuto. Mezi vyhozené potraviny jsou započítávány nejen potraviny, které končí v koši spotřebitele, drtičkách odpadu atp. Spadají sem i ty, které jsou kompostovány, zkrmeny zvířatům (např. tvrdé pečivo) či jinak nezkonsumovány samotným spotřebitelem. Potraviny jsou ovšem vyhazovány nejen na úrovni jednotlivce a domácností, ale k plýtvání dochází i v dalších dimenzích celého řetězce produkce potravin.

Pro celkovou představu je vhodné doplnit, že plýtvání je součástí širšího tématu spotřeby a distribuce potravin obecně. Tím se odborníci zabývají již desítky let, zejména v souvislosti s nerovnou distribucí v přístupu k potravinám z globálního pohledu. Podle odhadů FAO počet podvyživených lidí na světě v posledních letech roste. Nejnovější údaje za rok 2020 odhadují, že hladem a podvýživou ve světě trpí mezi 720 až 811 miliony lidí, což je až o 161 milionů více než v roce 2019. Zároveň v roce 2020 téměř 2,37 miliardy lidí neměly přístup k dostatku jídla, což je meziročně nárůst o 320 milionů lidí¹⁰. Vymýcení hladu a zajištění přístupu všem lidem k bezpečné, výživné a dostatečné stravě po celý rok a odstranění všech forem podvýživy do roku 2030 je rovněž jedním z Cílů udržitelného rozvoje (SDGs), který však dle aktuálních dat je stále velmi vzdálený.

Problematikou plýtvání potravinami se odborníci začali systematicky zabývat až po roce 2000. Pokrytí tohoto tématu se v rámci České republiky prozatím drží spíše na úrovni dílčích studií zaměřených na určitou dimenzi tohoto problému, neboť neexistuje studie či výzkumný tým, který by se problémem zabýval komplexně. CVVM realizuje šetření postojů české veřejnosti v souvislosti s danou problematikou již od roku 2016, v rámci svého zapojení do

¹ OSN. (2021). *Cíle udržitelného rozvoje* [online]. Dostupné z: <https://www.osn.cz/sdq-12-zajistit-udrzitelnou-spotrebu-a-vyrobu/>

² FAO. (2011). *Global food losses and food waste – Extent, causes and prevention*. Rome. Dostupné z: <http://www.fao.org/3/mb060e/mb060e.pdf>

³ Stenmarck, Å., Jensen, C., Quedsted T., & Moates, G. (2016): *Estimates of European food waste levels*. FUSIONS. Dostupné z: <https://www.eu-fusions.org/phocadownload/Publications/Estimates%20of%20European%20food%20waste%20levels.pdf>

⁴ United Nations Environment Programme (2021). *Food Waste Index Report 2021*. Nairobi.

⁵ Caldeira, C., De Laurentis, V., Corrado, S., van Holsteijn, F., & Sala, S. (2019). Quantification of food waste per product group along the food supply chain in the European Union: A mass flow analysis. Resources, Conservation and Recycling, 149, 479–488. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2019.06.011>

⁶ Neplýtvěj potravinami. Mendelova Univerzita v Brně. <http://neplytvejpotravinami.mendelu.cz/>

⁷ Krbcová. 2020. V Brně si mysleli, že vyhodí 4 kg potravin ročně. Je to mnohem víc. [online]. Dostupné z: <https://www.vitalia.cz/clanky/v-brne-si-mysleli-ze-vyhodi-4-kg-potravin-rocne-je-to-mnohem-vic/>

⁸ ČSÚ. Spotřební výdaje domácností – 2018. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/spotrebni-vydaje-domacnosti-2020>

⁹ FAO. 2011. *Global food losses and food waste – Extent, causes and prevention*. Rome. Dostupné z: <http://www.fao.org/docrep/014/mb060e/mb060e.pdf>

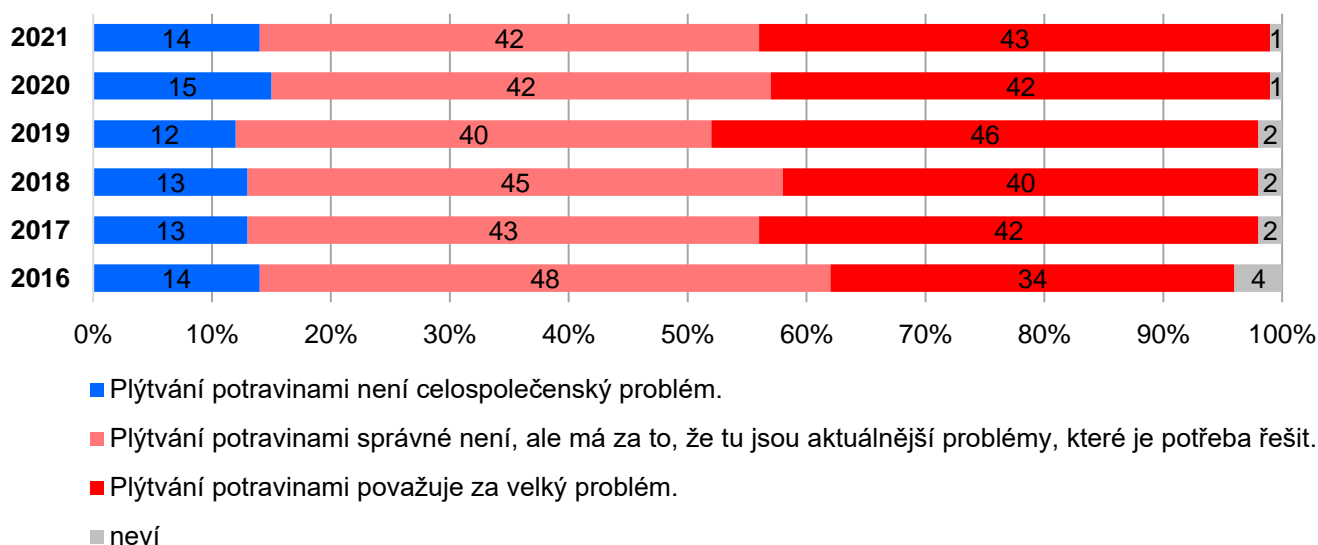
¹⁰ FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO. (2021). *The State of Food Security and Nutrition in the World 2021. Transforming food systems for food security, improved nutrition and affordable healthy diets for all*. Rome, FAO. <https://doi.org/10.4060/cb4474en>

výzkumného programu Strategie AV21 – Potraviny pro budoucnost¹¹, kde řeší téma „Plýtvání potravinami jako lokální a globální problém“. Konkrétně se ve svých výzkumech každoročně zaměřuje na obecné postoje k plýtvání potravinami, nákupní a spotřební chování dotázaných, a každý rok navíc řeší dílčí témata, jako např. názory na geneticky upravené plodiny, nákup bio či lokálních potravin, označování trvanlivosti potravin, povědomí o bezpečné dietě, problematiku obalů, kompostování či zahrádkaření.

Plýtvání potravinami v českých domácnostech

Respondenti nejprve vyjadřovali svůj postoj k problematice plýtvání potravinami. Více než dvě pětiny (43 %) dotázaných považují plýtvání potravinami za velký problém, podle dalších přibližně dvou pětín (42 %) plýtvání potravinami správné není, ale jsou tu aktuálnější problémy, které je potřeba řešit a přibližně sedmina (14 %) veřejnosti nepovažuje plýtvání potravinami za celospolečenský problém (více viz graf 1).

Graf 1: Hodnocení naléhavosti problematiky plýtvání potravinami (v %) ¹²

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost, Potraviny.

V porovnání s minulým šetřením ze srpna 2020 nedošlo v rozložení názorů k žádné statisticky významně změně a aktuální výsledek je srovnatelný se všemi výzkumy od roku 2017. Z delšího časového srovnání tak lze obecně konstatovat, že postoje lidí k problematice plýtvání potravinami jsou relativně stabilní.

Postoj k plýtvání potravinami souvisí s tím, kde lidé nakupují. Respondenti, kteří nakupují pravidelně na farmářských trzích, ve farmářském nebo bezobalovém obchodě, se častěji přiklání k názoru, že plýtvání potravinami je velký problém. Stejný názor častěji vyjadřovaly také ženy (49 %, muži 37 %) a lidé s vysokoškolským vzděláním.

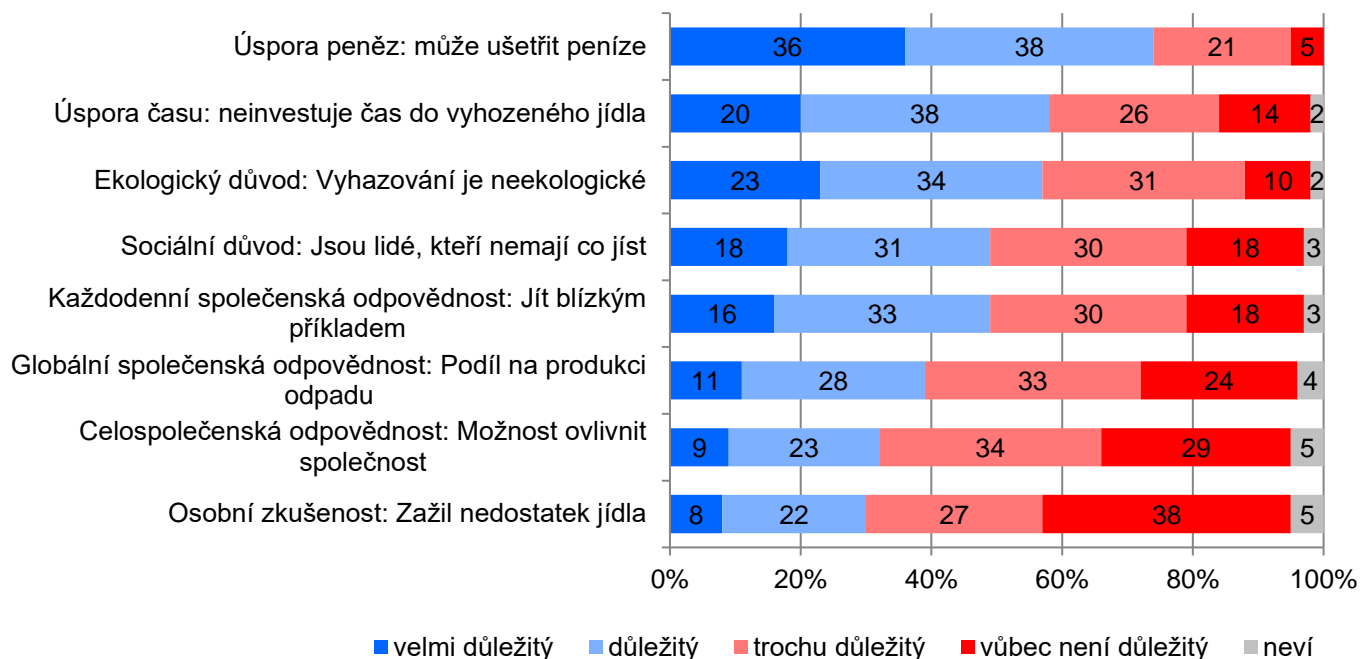
Pokud jde o hodnocení již konkrétních důvodů, proč omezit plýtvání potravinami (viz graf 2), zmiňují respondenti jako nejdůležitější finanční úsporu jejich domácnosti. Tento důvod je důležitý pro téměř tři čtvrtiny (74 %) dotázaných. Necelé než tři pětiny lidí pak považují za podstatnou úsporu času, který by bývali strávili přípravou či nákupem jídla (58 %) a také vidí v omezení plýtvání potravinami přínos pro životní prostředí (57 %). Bezmála polovina (shodně 49 %) respondentů přikládá význam etické a sociální stránce tohoto problému a označuje jako důležitý důvod hladovějící lidí nebo vidí ve změně svého chování možnost ovlivnit chování svých blízkých a jít jim příkladem. Necelé dvě pětiny

¹¹ <https://www.potravinav21.cz/>

¹² Znění otázky: „Uvedte, prosím, který z těchto názorů je Vám nejbližší: Plýtvání potravinami není společenský problém. Plýtvání potravinami správné není, ale máte za to, že tu jsou aktuálnější problémy, které je potřeba řešit. Plýtvání potravinami považujete za velký problém.“

(39 %) dotázaných uvedly jako důvod pro omezení plýtvání potravinami svůj vlastní pocit viny za produkci odpadu obecně. Mezi nejméně časté důvody, které uvedly přibližně tři desetiny dotázaných, patří pocit, že lidé vlastním chováním mohou změnit společnost (32 %) a vliv osobní zkušenosti s nedostatkem jídla (30 %).

Graf 2: Důležitost důvodů pro omezení plýtvání potravinami (v %)¹³

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Potraviny 10. – 26. 7. 2021, 884 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Důležitost důvodů pro omezení plýtvání potravinami je výrazně spojená s věkem, vzděláním, pohlavím či životní úrovní domácnosti. Lidé starší 60 let častěji uvádějí jako „velmi důležité“ důvody úsporu peněz a času, hladovějící lidé a také to, že sami zažili nedostatek jídla, přičemž naopak tento poslední důvod „není vůbec důležitý“ pro mladé lidi ve věku 15 až 19 let a dotázané s dobrou životní úrovní vlastní domácnosti. Vysvětlení je zřejmé, starší lidé si více uvědomují hodnotu potravin, protože sami zažili nedostatek jídla, zatímco mladí lidé takovou zkušenost nemají a je proto nutné je v tomto ohledu vzdělávat, říkat jim, že plýtvání potravinami je špatné a jaké má negativní důsledky. Z hlediska pohlaví ženy častěji uváděly, že jsou pro ně „velmi důležité“ časové a ekologické důvody, pocit osobní viny za produkci odpadu a rovněž vědomí, že tu jsou lidé, kteří nemají co jíst, přičemž pro muže a dotázané se špatnou životní úrovní vlastní domácnosti tento důvod častěji „vůbec není důležitý“. Finanční úspore peněz přikládají větší důležitost lidé se středoškolským vzděláním bez maturity a dotázaní hodnotící životní úroveň své domácnosti jako špatnou. Naopak pocit společenské odpovědnosti častěji „vůbec není důležitý“ pro lidi se základním vzděláním a respondenty se špatnou životní úrovní vlastní domácnosti.

Důvody pro vyhazování potravin a jejich množství

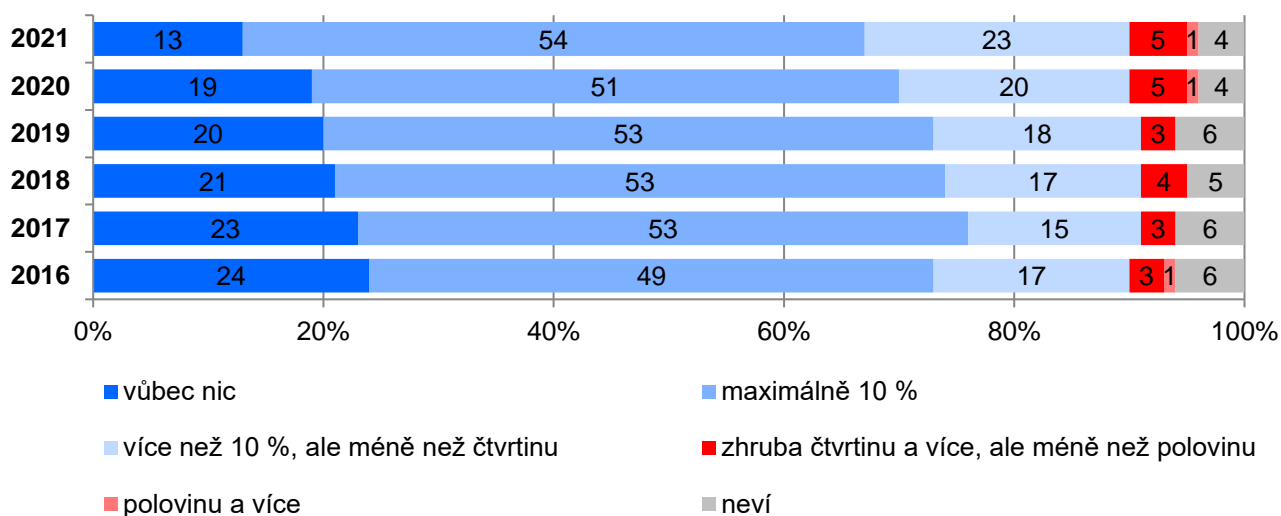
Dále jsme dotázané požádali o odhad množství vyhozených potravin v jejich domácnosti (viz graf 3). Do tohoto množství měli respondenti započítat i takové potraviny, které dali na kompost nebo zvířatům, tedy nezkonsumované potraviny. Nadpoloviční většina (54 %) občanů deklaruje, že celkové množství potravin vyhozených jejich domácností nepřesahuje 10 %. Necelá čtvrtina (23 %) dotázaných se pak přiklání k variantě, že jejich domácnost vyhodí více než 10 %, ale méně než čtvrtinu potravin. Dvacetina (5 %) dotázaných přiznala vyhazování více než čtvrtiny, ale méně než poloviny potravin a zanedbatelné 1 % vyhodí dokonce polovinu a více potravin. Necelá osmina (13 %) respondentů

¹³ Znění otázky: „Lidé uvádějí různé důvody, které je vedou k tomu, aby nevyhazovali potraviny. Budu Vám číst některé z nich, a Vy prosím vždy uveďte, jak je pro Vás takový důvod důležitý, nebo nedůležitý. a) Myslíte na to, že můžete ušetřit peníze. b) Myslíte na to, že vyhazování potravin je neekologické. c) Myslíte na lidi, kteří nemají co jíst. d) Je Vám líto času stráveného nakupováním nebo přípravou jídla, které se nesní. e) Cítíte vinu za produkci odpadu obecně. f) Myslíte na to, že tím, co děláte, můžete sám změnit společnost. g) Chcete jít svým blízkým příkladem. h) Sám jste zažil, když jste neměl dostatek jídla.“ Varianty odpovědí: velmi důležitý, důležitý, trochu důležitý, vůbec není důležitý.

naopak tvrdí, že jejich domácnost nevyhazuje žádné potraviny. Zbývající 4 % dotázaných nedokázala na tuto otázku odpovědět a zvolila variantu „nevím“.

Pokud se podíváme na časový vývoj od roku 2016, v rozložení odpovědí na deklarované množství vyhozených potravin meziročně nedochází ke statisticky významným posunům. Výjimkou je pouze mírný nárůst (o 4 procentní body) podílu těch, kteří deklarují, že vyhodí maximálně 10 % potravin, mezi lety 2016 a 2017 a zejména pak pokles (o 6 procentních bodů) podílu těch, kteří deklarují, že nevyhazují žádné potraviny v porovnání s předchozím výzkumem ze srpna 2020. Tento pokles je kompenzován mírným (statisticky nevýznamným) nárůstem podílu těch lidí, kteří uvedli, že vyhodí maximálně 10 % nebo více než 10 %, ale méně než čtvrtinu potravin na dosud nejvyšší hodnoty. Obecně je v datech trend mírného poklesu kategorie nevyhazují „vůbec nic“ je patrný již od prvního výzkumu v roce 2016 a celkově za toto období podíl lidí, kteří dle svých slov nevyhazují žádné potraviny, poklesl o 11 procentních bodů.

Graf 3: Deklarované množství vyhozených potravin v domácnosti (v %) ¹⁴

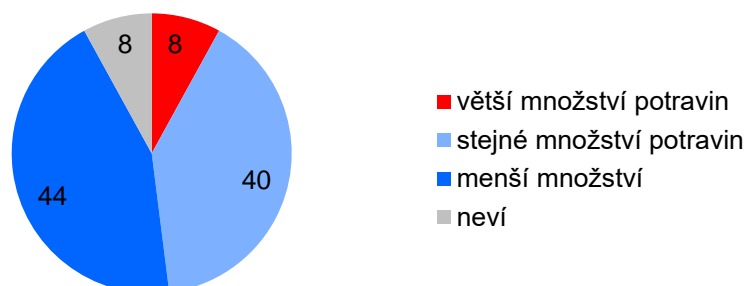
Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Potraviny 10. – 26. 7. 2021, 884 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Detailnější analýza ukázala, že „vůbec nic“ nevyhazují, dle svého tvrzení, častěji lidé starší 60 let, respondenti se základním vzděláním, dotázaní, kteří hodnotí životní úroveň své domácnosti jako špatnou, a ti, kteří „vždy“ nakupují přesně podle nákupního seznamu. Mladí lidé ve věku 15 až 19 let a dotázaní se základním vzděláním významně častěji neví, jaký je podíl vyhozených potravin v jejich domácnosti. Tato tendence je patrná i u lidí, kteří nezajišťují nákupy pro domácnost (což je položka, která je i s věkem poměrně úzce provázaná).

Následně jsme se těch, kteří vyhodí alespoň malé množství potravin, ptali, jak si myslí, že jsou na tom s vyhazováním potravin ve srovnání se stejně velkými domácnostmi (viz graf 4). Více než dvě pětiny (44 %) dotázaných se domnívají, že jejich domácnost vyhodí menší množství potravin než jiné stejně velké domácnosti, dvě pětiny (40 %) dotázaných odhadují, že vyhodí stejně množství potravin jako jiné stejně velké domácnosti a necelá desetina (8 %) si myslí, že jejich domácnost vyhazuje ve srovnání se stejně velkými domácnostmi větší množství potravin. Zbývající necelá desetina (8 %) dotázaných v této otázce „neví“.

¹⁴ Znění otázky: „Kolik procent potravin v domácnosti nesníte, ale vyhodíte do koše, dáte zvířatům nebo na kompost? Zkuste se prosím zamyslet a odhadněte v procentech podíl vyhozených potravin za celou domácnost. Varianty odpovědí: Vůbec nic, maximálně 10 %, více než 10 %, ale méně než čtvrtinu, zhruba čtvrtinu a více, ale méně než polovinu, polovinu a více.“

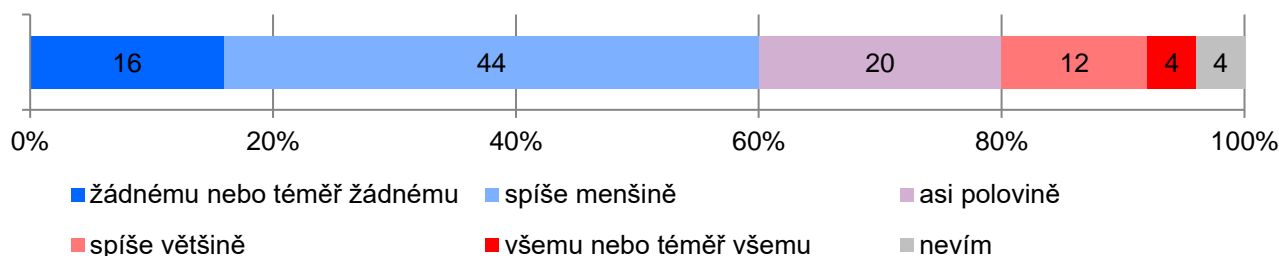
Graf 4: Vyhazování potravin ve srovnání se stejně velkými domácnostmi (v %, pouze ti, kteří vyhazují alespoň nějaké množství potravin)¹⁵

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Potraviny 10. – 26. 7. 2021, 770 respondentů starších 15 let, kteří uvedli, že vyhodí alespoň malé množství potravin, osobní rozhovor.

Dále jsme u respondentů, kteří deklarovali, že vyhazují alespoň malé množství potravin, zjišťovali, zda by se podle jejich názoru dalo vyhození potravin v některých případech vyhnout a jak velké je, podle nich, množství takových potravin (viz graf 5). Více než dvě pětiny (44 %) lidí věří, že by se dalo vyhnout vyhození „spíše menšiny“ z potravin, které jejich domácnost nezkonzumuje, pětina (20 %) pak toto množství odhaduje na „asi polovinu“ a více než desetina (12 %) dotázaných si myslí, že by mohla eliminovat vyplývání „spíše většiny“ potravin, které v domácnosti vyhodí. Necelá dvacetina (4 %) lidí pak zastává názor, že by se mohla vyhnout „všem nebo téměř všem“ vyhozeným potravinám. Na druhé straně přibližně šestina (16 %) respondentů tvrdí, že množství vyhozených potravin v jejich domácnosti není možné snížit. Zbývající 4 % oslovených nedokázala odpovědět a zvolila variantu „nevím“.

Graf 5: Jak velkému množství by se dalo vyhnout (v %, pouze ti, kteří vyhazují alespoň nějaké množství potravin)¹⁶

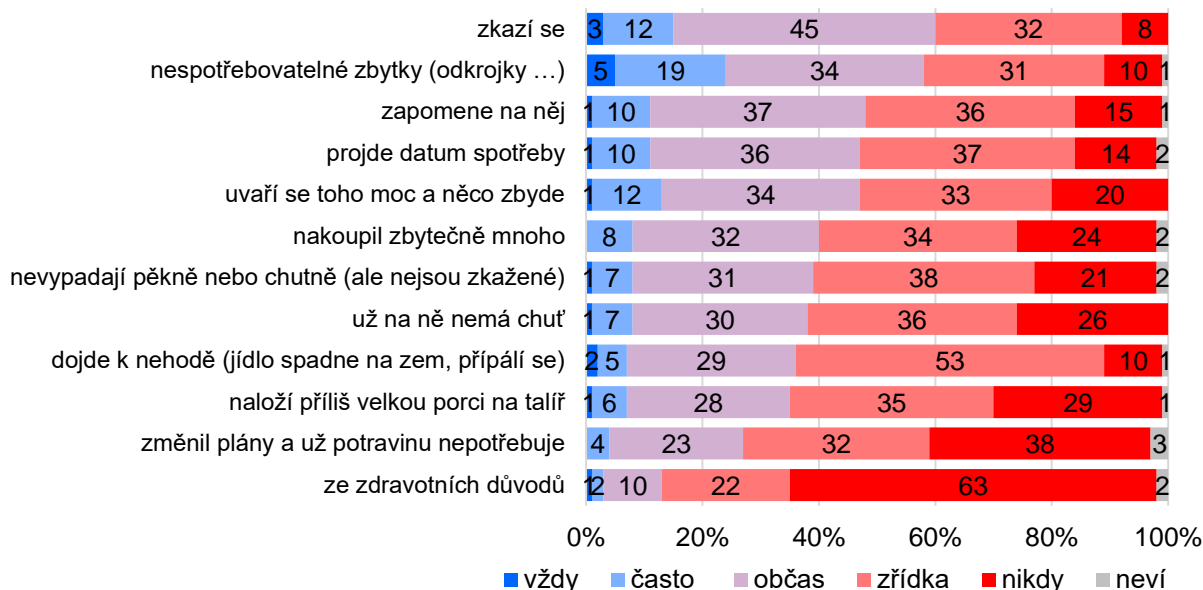
Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Potraviny 10. – 26. 7. 2021, 770 respondentů starších 15 let, kteří uvedli, že vyhodí alespoň malé množství potravin, osobní rozhovor.

Mezi nejčastější důvody nespoteřování potravin uváděné těmi, kteří nějaké potraviny vyhazují, patří zhoršená kvalita (zkaží se, projde datum spotřeby, nevypadají příliš pěkně) a přebytky v podobě odkrojků. Poměrně časté jsou i důvody spojené s nadměrným množstvím potravin (uvaří se příliš mnoho, zapomene se na ně, nakoupí se zbytečně mnoho, naloží se na talíř příliš velká porce). Mezi často uváděnými důvody se dále objevuje i to, že při manipulaci s potravinami dojde k nehodě (jídlo spadne na zem, připálí se) nebo že už na potravinu člověk nemá chuť (podrobně viz graf 6).

¹⁵ Znění otázky: „Myslíte si, že ve srovnání se stejně velkými domácnostmi, jako je ta Vaše, se u Vás vyhodí: větší množství potravin, stejné množství potravin, menší množství potravin.“

¹⁶ Znění otázky: „Jak velkému množství takto vyhozených potravin by se dalo podle Vás vyhnout? Žádnému nebo téměř žádnému; spíše menšinu; asi polovinu; spíše většinu; všemu nebo téměř všemu.“

Graf 6: Důvody vedoucí k nespoteřbování potravin v domácnostech (v %, pouze ti, kteří vyhazují alespoň nějaké množství potravin)¹⁷

Pozn.: Položky seřazeny sestupně podle součtu odpovědí „vždy“, „často“ a „občas“.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Potraviny 10. – 26. 7. 2021, 770 respondentů starších 15 let, kteří uvedli, že vyhodí alespoň malé množství potravin, osobní rozhovor.

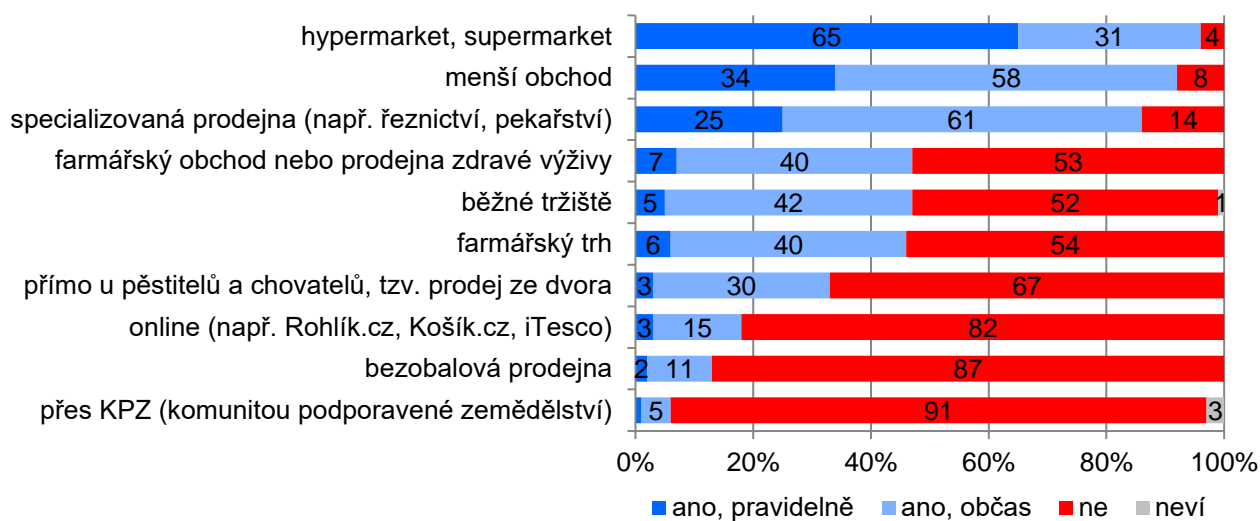
Nákupní a spotřební chování respondentů

V následující části tiskové zprávy představíme výsledky otázek, které se vztahují k nákupnímu a spotřebnímu chování respondentů. Konkrétně kde lidé nejčastěji nakupují, jak často, kolik za nákupy potravin měsíčně utratí a jaké aktivity v souvislosti s nakupováním dělají (např. zda si píšou a při nakupování používají nákupní seznam, zda nakupují potraviny ve slevě nebo potraviny, které nepotřebují).

V grafu 7 vidíme, kde respondenti nejčastěji nakupují potraviny (alespoň někdy potraviny nakupuje 93 % respondentů, 7 % je nikdy nenakupuje). Nejvíce dotázaných nakupuje potraviny (pravidelně či občas) v hypermarketu/supermarketu (96 %), v menších obchodech (92 %) či specializovaných prodejnách typu řeznictví nebo pekařství (86 %), ostatní možnosti jsou výrazně méně časté, neboť pravidelně v nich nakupuje méně než polovina respondentů. Necelá polovina dotázaných chodí pravidelně či občas nakupovat na běžné tržiště, do farmářského obchodu nebo prodejny zdravé výživy (shodně 47 %) a na farmářský trh (46 %). Třetina (33 %) lidí také alespoň občas nakupuje přímo u pěstitelů a chovatelů. Necelá dvacetina (18 %) dotázaných uvedla, že pravidelně či občas využívá online nákupů (např. Rohlík.cz, Košík.cz, iTesco). Více než desetina (13 %) lidí alespoň občas nakoupí v bezobalové prodejně. Mezi českými občany je nejméně časté nakupování přes komunitou podporované zemědělství, tzv. KPZ, když pouze přibližně dvacetina (6 %) dotázaných uvedla, že tento typ nakupování využívá.

¹⁷ Znění otázky: „K tomu, že vyhodíte nějaké potraviny, může vést celá řada důvodů. Předložím Vám postupně některé z nich a Vy mi prosím řeknete, jak je to u Vás doma. a) Zkazí se, b) nevypadají pěkně nebo chutně (ale nejsou zkažené), c) projde datum spotřeby, d) uvaří se toho moc a něco zbyde, e) ze zdravotních důvodů (alergie apod.), f) už na ně nemáte chuť, g), dojde k nehodě (jídlo spadne na zem, připálí se apod.), h) zapomenete na něj, i) nakoupili jste jej zbytečně mnoho (příliš velké balení, nakoupíte něco, co už doma máte), j) změnili jste plány a už potravinu nepotřebujete, k) nespoteřbovatelné zbytky (odkrojky), l) nandáte si příliš velkou porci na talíř.“ Varianty odpovědí: nikdy, zřídka, občas, často, vždy.

Graf 7: Kde dotázaní nakupují potraviny (v %, pouze ti, kteří nakupují potraviny)¹⁸

Pozn.: Položky seřazeny sestupně podle součtu odpovědí „ano, pravidelně“ a „ano, občas“.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Potraviny 10. – 26. 7. 2021, 827 respondentů starších 15 let, kteří uvedli, že alespoň někdy pro svou domácnost nakupují potraviny, osobní rozhovor.

Z časového srovnání od roku 2018, které nabízí tabulka 1, vidíme, že mezi roky 2018 až 2020 nedošlo meziročně v odpovědích respondentů až na několik výjimek k žádným statisticky významným posunům a výsledky tak lze považovat za relativně konstantní. V aktuálním výzkumu však v porovnání s předchozím výzkumem ze srpna 2020 došlo k několika významným posunům, konkrétně vzrostl podíl lidí, kteří alespoň občas nakupují potraviny ve farmářském obchodě nebo prodejně zdravé výživy (nárůst o 10 procentních bodů), na farmářském trhu (nárůst o 7 procentních bodů), na běžném tržišti (nárůst o 5 procentních bodů) a přímo od pěstitelů a chovatelů (nárůst o 4 procentní body). Od roku 2018 je patrný trend velmi mírného nárůstu podílu lidí, kteří nakupují online (celkový nárůst o 6 procentních bodů). Aktuální výsledky jsou téměř ve všech případech statisticky srovnatelné s výzkumem z roku 2018, vyjma nakupování ve farmářských obchodech nebo prodejnách zdravé výživy a nakupování online, kdy v aktuálním výzkumu jsou hodnoty vyšší.

Tabulka 1: Kde dotázaní nakupují potraviny (v %, pouze ti, kteří nakupují potraviny) – časové srovnání

	VI/2018	IV/2019	VIII/2020	VII/2021
hypermarket, supermarket	97	97	97	96
menší obchod	91	91	93	92
specializovaná prodejna (např. řeznictví, pekařství)	89	88	86	86
farmářský obchod nebo prodejna zdravé výživy	42	43	37	47
běžné tržiště	48	40	42	47
farmářský trh	44	41	39	46
přímo u pěstitelů a chovatelů, tzv. prodej ze dvora	36	32	29	33
online (např. Rohlík.cz, Košík.cz, iTesco)	12	13	15	18
bezobalová prodejna	-	-	11	13
přes KPZ (komunitou podporované zemědělství)	-	-	-	6

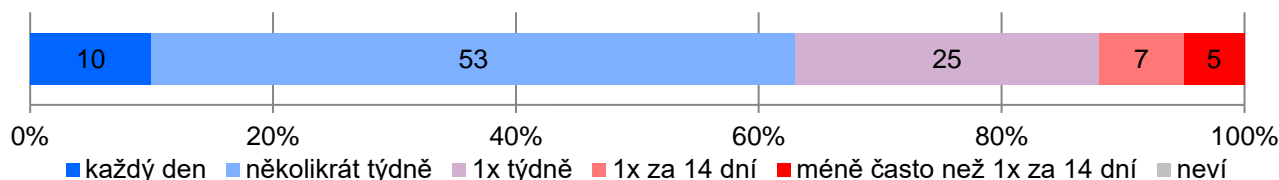
Pozn.: Hodnoty v tabulce jsou součtem odpovědí „ano, pravidelně“ + „ano, občas“. Dopočet do 100 % tvoří odpovědi „ne“ a „neví“. Položky seřazeny sestupně dle výsledků v aktuálním výzkumu.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost, Potraviny.

¹⁸ Znění otázky: „Nakupujete potraviny na následujících místech? a) V hypermarketu, v supermarketu, b) v menším obchodě, c) ve specializované prodejně (např. řeznictví, pekařství), d) ve farmářském obchodě nebo prodejně zdravé výživy, e) na farmářském trhu, f) na běžném tržišti, g) přímo u pěstitelů a chovatelů, tzv. prodej ze dvora, h) online (např. Rohlík.cz, Košík.cz), i) v bezobalové prodejně.“ Varianty odpovědí: ano, pravidelně, ano, občas, ne.

Dále nás zajímalo, jak často lidé nakupují. Nadpoloviční většina (53 %) dotázaných uvedla, že chodí nakupovat několikrát týdně, čtvrtina (25 %) 1x týdně a necelá desetina dotázaných chodí nakupovat méně často (7 % chodí nakupovat 1x za 14 dní a 5 % dokonce méně často než 1x za 14 dní). Naopak desetina (10 %) dotázaných deklarovala, že chodí nakupovat každý den. Každý den či několikrát týdně chodí nakupovat více ženy, zatímco muži nakupují méně často.

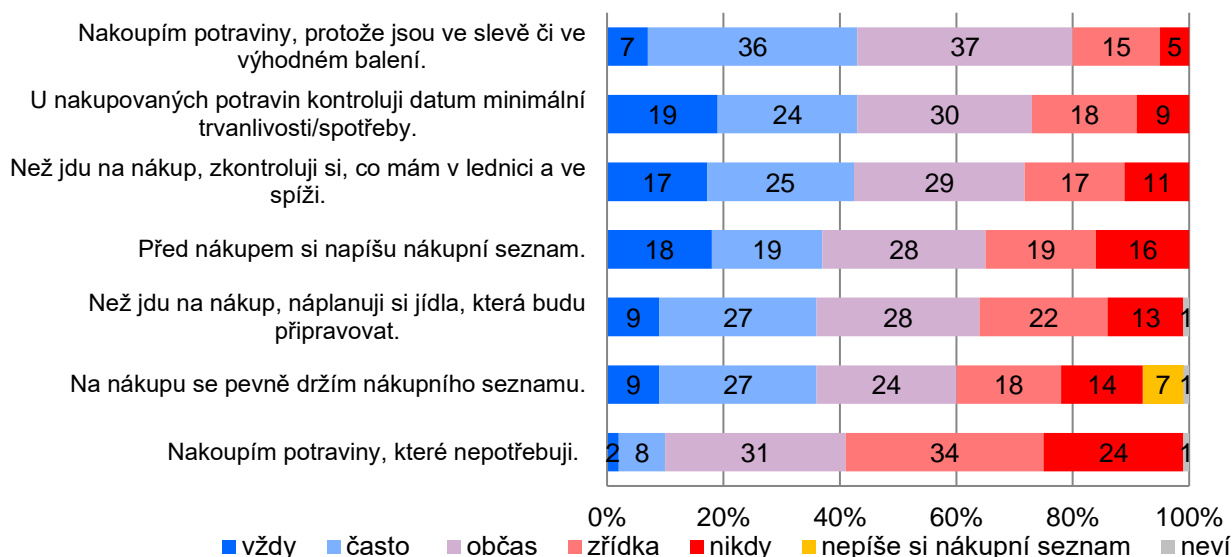
Graf 8: Frekvence nakupování (v %, pouze ti, kteří nakupují potraviny)¹⁹

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Potraviny 10. – 26. 7. 2021, 827 respondentů starších 15 let, kteří uvedli, že alespoň někdy pro svou domácnost nakupují potraviny, osobní rozhovor.

Respondentům jsme dále předložili baterii otázek, která byla zaměřená na různé aktivity související s nakupováním potravin, které se doporučují (ne)dělat jako prevence proti plýtvání, s cílem zjistit, zda a případně jak často lidé tyto aktivity dělají, či nedělají. Z grafu 9 vidíme, že z aktivit, které k plýtvání potravinami spíše přispívají, lidé nejčastěji nakupují potraviny, protože jsou ve slevě nebo ve výhodném balení (alespoň občas to dělá 80 % dotázaných) a výrazně méně často nakoupí potraviny, které nepotřebují (41 % dotázaných to alespoň občas udělá). Výsledky u zbývajících aktivit, které se naopak doporučují dělat jako prevence proti plýtvání, jsou povzbudivé, neboť všechny aktivity alespoň občas dělají nejméně tři pětiny dotázaných. Nejčastěji lidé u nakupovaných potravin kontrolují datum minimální trvanlivosti/spotřeby (73 %) a před nákupem si zkontrolují, co mají v lednici a ve spíži (71 %). Přibližně dvě třetiny dotázaných si před nákupem napíšu nákupní seznam (65 %) a naplánují si jídla, která budou připravovat (64 %). Tři pětiny (60 %) dotázaných se pak alespoň občas při nákupu pevně drží napsaného nákupního seznamu.

Graf 9: Frekvence dělání aktivit souvisejících s nakupováním potravin (v %, pouze ti, kteří nakupují potraviny)²⁰

Pozn.: Položky seřazeny sestupně podle součtu odpovědí „vždy“, „často“ a „občas“.

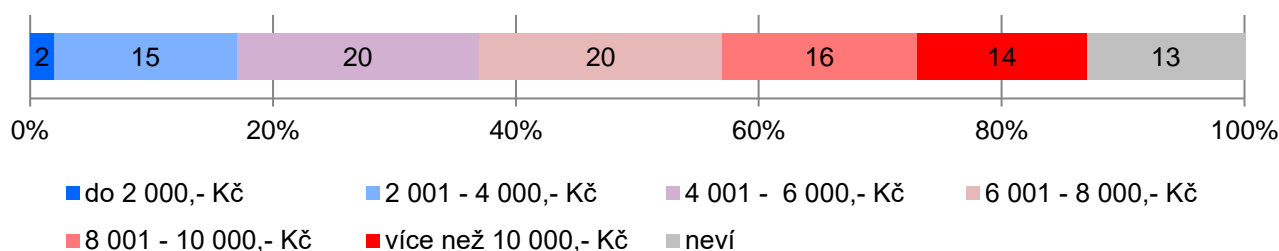
Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Potraviny 10. – 26. 7. 2021, 827 respondentů starších 15 let, kteří uvedli, že alespoň někdy pro svou domácnost nakupují potraviny, osobní rozhovor.

¹⁹ Znění otázky: „Jak často nakupujete potraviny? Každý den, několikrát týdně, 1x týdně, 1x za 14 dní, méně často než 1x za 14 dní.“

²⁰ Znění otázky: „Jak často děláte následující aktivity, které souvisí s nakupováním potravin? a) Před nákupem si napíšete nákupní seznam., b) Než jdete na nákup, zkontrolujete si, co máte v lednici a ve spíži., c) Než jdete na nákup, naplánujete si jídla, která budete připravovat., d) Na nákupu se pevně držíte nákupního seznamu., e) U nakupovaných potravin kontrolujete datum minimální trvanlivosti/spotřeby., f) Nakoupíte potraviny, protože jsou ve slevě či ve výhodném balení., g) Nakoupíte potraviny, které nepotřebujete.“ Varianty odpovědí: nikdy, zřídka, občas, často, vždy.

Na závěr tohoto bloku otázek měli respondenti uvést, jaké jsou měsíční výdaje celé jejich domácnosti za nákup potravin. Z grafu 10 vidíme, že nejčastěji domácnosti utratí za nákup potravin od 2 do 10 tisíc korun, konkrétně necelá sedmina (15 %) utratí 2 001 až 4 000 Kč, pětina (20 %) pak 4 001 až 6 000 Kč, další pětina (20 %) a 6 001 až 8 000 Kč a přibližně šestina (16 %) 8 001 až 10 000 korun. Další více než desetina (14 %) uvedla, že jejich domácnost měsíčně za nákup potravin utratí více než 10 000 Kč. Pouze malá část dotázaných (2 %) se domnívá, že jejich domácnost měsíčně za potraviny utratí do 2 000 Kč. Více než desetina (13 %) dotázaných na tuto otázku nechtěla či nedokázala odpovědět a zvolila variantu „nevím“.

Graf 10: Měsíční útrata celé domácnosti za nákup potravin (v %)²¹

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Potraviny 10. – 26. 7. 2021, 884 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Měsíčně za nákup potravin v domácnosti méně utratí lidé starší 60 let, důchodci, nezaměstnaní, dotázaní hodnotící životní úroveň své domácnosti jako špatnou a domácnosti bez dětí. Výdaje větší než 10 000 Kč pak častěji mají podnikatelé, vyšší odborní zaměstnanci, vedoucí pracovníci a domácnosti se dvěma či třemi dětmi. Muži zároveň výrazně častěji neví, kolik měsíčně jejich domácnost za potraviny utratí. Co se týká velikosti domácnosti, tak jednočlenná domácnost utratí měsíčně za potraviny nejčastěji od 2 do 4 tisíc korun, dvoučlenná domácnost pak 4 až 8 tisíc korun, domácnost se třemi členy mezi 6 až 10 tisíci korun a výdaje domácnosti se čtyřmi členy se měsíčně nejčastěji pohybují v rozmezí od 6 do 12 tisíc korun. U domácností s více než čtyřmi členy jsou měsíční výdaje za potraviny ještě vyšší.

Kde se potravinami nejvíce plýtvá?

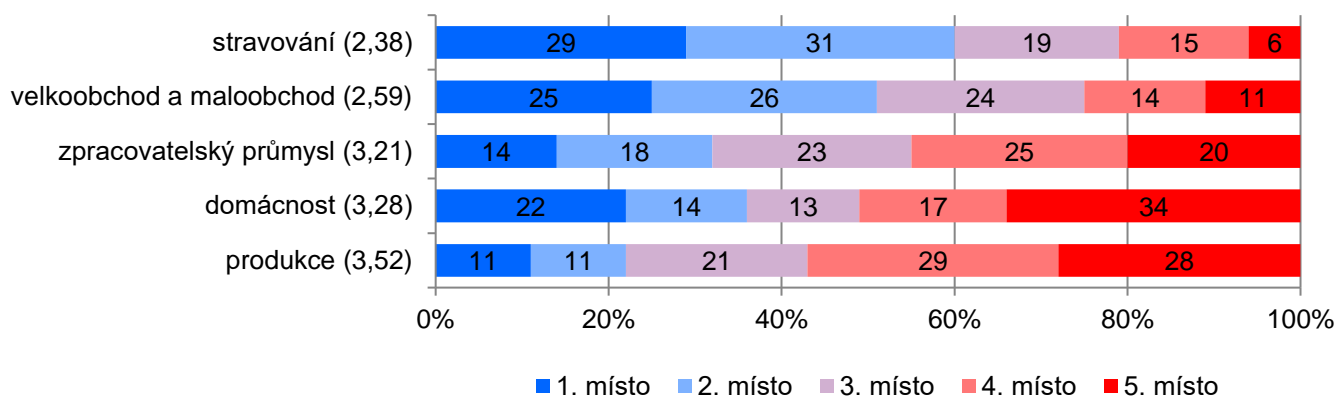
Vyhazování potravin se však netýká pouze domácností a jedinců, ačkoliv se jedná o zdánlivě nejviditelnější složku. K plýtvání dochází ve všech dimenzích celého řetězce produkce potravin – od zemědělské výroby po konečnou spotřebu v domácnostech. Podle odhadů EU z roku 2016²² dochází k největšímu plýtvání právě na úrovni domácností (uvádí se, že jde až o 53 % z celkového objemu vyhozených potravin), přibližně pětinu (19 %) z celkového objemu vyhozených potravin vyprodukuje zpracovatelský průmysl a více než desetinu pak stravování (12 %). Plýtvání, které je součástí samotné produkce, tvoří rovněž zhruba desetinu (11 %). Zbývajících 5 % připadá na velkoobchod a maloobchod. Respondentům jsme položili otázku²³, ve které měli těchto pět dimenzí celého řetězce produkce potravin seřadit podle toho, jak se, podle jejich názoru, podílejí na celkovém množství vyhozených potravin. Výsledky zobrazuje následující graf 11.

²¹ Znění otázky: „Kolik korun měsíčně utratí celá Vaše domácnost za nákup potravin? Do 2 000,- Kč; 2 001 – 4 000,- Kč; 4 001 – 6 000,- Kč; 6 001 – 8 000,- Kč; 8 001 – 10 000,- Kč; 10 001 – 12 000,- Kč; 12 001 – 14 000,- Kč; více než 14 000,- Kč.“

²² Stenmarck, Å., Jensen, C., Quedsted T., & Moates, G. (2016): *Estimates of European food waste levels. FUSIONS*. Dostupné z: <https://www.eu-fusions.org/phocadownload/Publications/Estimates%20of%20European%20food%20waste%20levels.pdf>

²³ Znění otázky: „Seřadte následující možnosti od 1 do 5 podle toho, jak se podle Vás, podílejí na celkovém množství vyhozených potravin? (1 znamená nejvíce, 5 znamená nejméně, ŽÁDNÁ ČÍSLICE SE V POŘADÍ NESMÍ OPAKOVAT)“. Možnosti: domácnosti, produkce (např. zemědělci), stravovací služby (restaurace apod.), velkoobchod a maloobchod, zpracovatelský průmysl.“

Graf 11: Pořadí dimenzí řetězce produkce potravin dle podílu na celkovém množství vyhozených potravin (%)

Pozn.: Položky jsou řazeny podle průměrného hodnocení (v závorkách) od nejnižší průměrné hodnoty po nejvyšší. Údaje v grafu představují rozložení odpovědí při vyloučení odpovědí „neví“ tvořících 2 % v celém souboru.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Potraviny 10. – 26. 7. 2021, 884 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Pokud budeme vycházet z odhadů EU, podle nichž k největšímu plýtvání dochází na úrovni domácností a nejméně naopak ve velkoobchodě a maloobchodě, a porovnáme je s názory respondentů, docházíme k zajímavým výsledkům. Více než třetina (34 %) dotázaných označila domácnosti jako ty, kdo plýtvají potravinami nejméně, a naopak téměř tři desetiny (29 %) dotázaných uvedly, že k největšímu plýtvání dochází ve stravování. Pokud vycházíme z průměrného hodnocení, tak dle českých respondentů se nejvíce plýtvá ve stravování, dále ve velkoobchodu a maloobchodu, následně ve zpracovatelském průmyslu, domácnostech a nejméně v produkci. Zároveň je třeba poznamenat, že rozdíly mezi třetím a pátým v pořadí nejsou velké a statisticky významné. Závěrem tak můžeme konstatovat, že názory české veřejnosti se s danými odhady EU v pořadí „plýtváčů“ výrazně rozcházejí. Respondenti ve výzkumu měli tendenci roli samotných domácností při plýtvání potravinami značně podceňovat a hledat viníky spíše na straně stravování a maloobchodu a velkoobchodu.

Vzhledem k rostoucímu zájmu o tuto problematiku a sledování naplňování Cíle 12.3 udržitelného rozvoje byl výše uvedený odhad z celého distribučního řetězce potravin nově nahrazen dvěma samostatnými indexy, jejichž cílem je jasnější monitoring a snadnější měření pokroku. Těmito dvěma indexy jsou Index potravinových ztrát (*Food Loss Index*, FLI), který připravuje FAO a který poskytuje odhady od sklizně až po maloobchod (ale nikoliv včetně) a Index potravinového odpadu (*Food Waste Index*, FWI), který počítá OSN a který poskytuje odhady o plýtvání na úrovni maloobchodu a spotřebitelů (restaurace, domácnosti)²⁴.

Na základě nové metodiky byla vypracována první zpráva „Food Waste Index Report 2021“²⁵, ve které se odhaduje, že v roce 2019 bylo vyprodukováno kolem 931 milionů tun potravinového odpadu, přičemž 61 % pochází z domácností, 26 % z restaurací a jídelen a 13 % z maloobchodu. Co se týká potravinového odpadu (FLI), tak předběžné odhady ukazují, že v raných fázích řetězce potravin se ztrácí asi 14 % světové potravy²⁶.

²⁴ <http://www.fao.org/food-loss-and-food-waste/flw-data>

²⁵ United Nations Environment Programme (2021). Food Waste Index Report 2021. Nairobi. Dostupné z: <https://www.unep.org/resources/report/unep-food-waste-index-report-2021>

²⁶ FAO. (2018). Pilot Testing the Food Loss Index. FAO. Dostupné z: <http://www.fao.org/3/ca6691en/ca6691en.pdf>

Technické parametry výzkumu

Výzkum:	Potraviny 2021
Realizátor:	Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v. v. i.
Projekt:	Strategie AV21 „Potraviny pro budoucnost“
Termín terénního šetření:	10. 7. – 26. 7. 2021
Výběr respondentů:	Kvótní výběr
Kvóty:	Kraj (oblasti NUTS 3), velikost místa bydliště, pohlaví, věk, vzdělání
Vážení dat:	Vzdělání X NUTS 2, věk X NUTS 2, pohlaví X kraj, velikost místa bydliště X věk, vzdělání X věk
Zdroj dat pro kvótní výběr a vážení dat:	Český statistický úřad
Reprezentativita:	Obyvatelstvo ČR ve věku od 15 let
Počet dotázaných:	884
Počet tazatelů:	161
Metoda sběru dat:	Osobní rozhovor tazatele s respondentem – kombinace dotazování CAPI a PAPI
Výzkumný nástroj:	Standardizovaný dotazník
Otázky:	PL.7, PL.10, PL.11, PL.12, PL.13, PL.15, PL.27, PL.38, PL.39, PL.40, PL.41, PL.43
Kód zprávy:	OR211119
Zveřejněno dne:	19. listopadu 2021
Zpracovala:	Radka Hanzlová

Slovníček pojmů:

Kvótní výběr – napodobuje strukturu základního souboru (u nás je to obyvatelstvo České republiky starší 15 let) pomocí nastavení velikosti vybraných parametrů, tzv. kvót. Jinými slovy kvótní výběr je založen na stejném procentuálním zastoupení vybraných vlastností. Pro tvorbu kvót používáme údaje z Českého statistického úřadu. V našich výzkumech jsou stanoveny kvóty na pohlaví, věk, vzdělání, region a velikost obce. Vzorek je tedy vybrán tak, aby procentuální podíl např. mužů a žen ve vzorku odpovídal procentuálnímu podílu mužů a žen v každém kraji ČR. Podobně je zachován procentuální podíl obyvatel jednotlivých krajů ČR, občanů různých věkových kategorií, lidí s různým stupněm dosaženého vzdělání a z různých velkých obcí.

Reprezentativní výběr je takový výběr z celé populace, z jehož vlastností se dá platně usuzovat na vlastnosti celé populace. V našem případě to tedy znamená, že respondenti jsou vybráni tak, abychom zjištěné údaje mohli zobecnit na obyvatele České republiky starší 15 let.

Vážení dat – způsob zvýšení reprezentativity souboru vzhledem k vybraným charakteristikám populace pomocí přiřazení váhy každému respondentovi. Váhy jsou vytvářeny pomocí metody iterativního proporčního vážení a pohybují se v rozsahu 0,333 až 3.

Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM) je výzkumným oddělením Sociologického ústavu AV ČR, v. v. i.. Jeho historie sahá do roku 1946, kdy jako součást Ministerstva informací začal fungovat Československý ústav pro výzkum veřejného mínění. Současné Centrum vzniklo v roce 2001 převedením svého předchůdce (IVVM) z Českého statistického úřadu do Sociologického ústavu AV ČR, v. v. i.. Včlenění do vědecké instituce zaručuje kvalitní odborné zázemí a kredit pracoviště; jako součást akademického prostředí musí CVVM SOU AV ČR splňovat veškeré nároky a dosahovat tak té nejvyšší odborné úrovně. Hlavní náplní práce oddělení je výzkumný projekt Naše společnost, v jehož rámci je prováděno deset šetření ročně. Jedná se o průzkum veřejného mínění na reprezentativním vzorku české populace od 15 let, kterého se vždy účastní přibližně 1000 respondentů. Omnibusová podoba dotazníku umožňuje pokrýt velkou šíři námětů, a do šetření jsou proto pravidelně řazena politická, ekonomická i další obecně společenská témata. Jsou využívány jak opakované otázky, které umožňují sledovat vývoj zkoumaných jevů, tak náměty nové, reagující na aktuální dění. Díky dlouhodobému a kontinuálnímu charakteru je tento vědecký projekt zkoumání veřejného mínění v České republice ojedinělý.

„Aktivita byla podpořena Strategii Akademie věd AV21 v rámci výzkumného programu „Potraviny pro budoucnost“.
<http://www.potravinav21.cz/>